

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

12 Quomodo habitus minuatur, vel amittatur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94179](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94179)

tem specificam scientiæ, vel tantum ad genericam, in quo est magna diuersitas opinionum, quam hoc loco tractare molestum esset. Denique abstractio, si sumatur ex parte nostra, non potest constituere obiectum formale, nam hæc abstractio respectu rerum est sola denominatio extrinseca iam autem ostendimus obiectum formale debere præsupponi ex parte ipsarum rerum scibilibum. Si vero sumatur fundamentaliter ex parte ipsarum rerum, sic nihil aliud per hæc abstractionem significatur, nisi ordo vel gradus vniuscuiusque essentialis magis vel minus immaterialis: & ita eadē fere superest difficultas, quæ scilicet vnitas in tali gradu sufficiat ad specificam vnitatem obiecti, cum sub eodem gradu plures differentie essentialis, quæ inter se connexionem non habent, nec derivationem vnius ex alia, contineantur.

Resolutio de vnitate obiecti scientiæ.

LXVIII. **Q**Uocirca (vt verum fatear) nihil in hac materia inuenire potui, quod mihi omni ex parte satisfaceret, vt certam aliquam ac generalem regulam prescriberem, quæ hæc vnitas obiecti definiri possit. Et ideo id quod dixi de connexionem & subordinationem eorum omnium quæ in eadem scientia tractantur, applicandum etiam cenfeo ad declarandum specificam vnitatem obiecti. Nam quando aliqua ratio formalis obiecti scibilis, quæ solet dici ratio, quæ talis est vt in ea connectantur omnia, quæ in illa scientia tractantur, aut demonstrantur, quia per illam aut in ordine ad illam reliqua inquiruntur, tunc illa ratio constituit omnia illa sub vna ratione scibilis siue illa sit ratio specifica in esse rei, siue non. Quia non præbet vnitatem obiecti solam essentialē vnitatem quam habet, sed ob vnitatem quam causat inter omnia, quæ tractantur in scientia, quatenus illa omnia in se aliquo modo connectit. Et ita, quamuis illa ratio aliquando in se sit alicuius generis in esse rei, fieri tamen potest, vt species eius non considerentur ad scientiam nisi quatenus in ea ratione connectuntur: non solum quia secundum differentiam tantum genericam cognoscatur, sed etiam quia licet secundum proprias differentias cognoscantur, tamen id est per quādam proportionem aut comparationem ad rationem cōmunem, & collationem ipsarum specierum inter se. Vt scientia de elementis ita differat de communi ratione elementis & de singulis, vt non possint se iungi. Et fere ad hunc modum explicuimus supra vnitatem Metaphysicæ. Et ita cenfeo philosophandum esse de reliquis. Quod minus difficile apparebit consideranti hanc vnitatem scientiæ non esse exactam & perfectam, sed quasi artificialem, vt explicuimus. Quod vnitatis genus non solum in scientiis sed etiam in prudentia & arte probabile est interuenire. Et ad aliquas etiam virtutes appetendi extendi potest: sed de his omnibus in particulari dicere non est præsentis instituti.

Corollaria de augmento extensiuo compositorum habituum.

XLIX. **V**nde tandem intelligitur, in illo habitu, qui solum habet vnitatem ex coordinatione plurium qualitatum simplicium, dari quidem posse augmentum extensiuum, illud tamen fieri per additionem nouæ qualitatis, quæ licet respectu totius, partialis sit, tamen ex se absolute considerata, est integra quædam species qualitatis. Vnde etiam vultum est inconueniens, hoc genus augmenti fieri ex qualitativis specie differentibus, quia secundum illud imperfectum genus coordinationis seu vnitatis, bene possunt qualitates specie differentes in vnam coniungi. Quo item fit, vt talis habitus recte possit paulatim perfici per actus specie differentes, quibus illi partiales habitus proportionantur. Neque oportet vt illa distinctio-

ne, quod actus in ordine ad habitum sunt eiusdem speciei, & in ordine ad obiecta diuersæ, quia actus non habet diuersas species secundum hos respectus. Imo actus nullam habet specificationem ex respectu ad habitum, sed potius est contrario habitus specificatur ex habitudine ad actum: quanquam enim actus, vt est actio quædam, dicat habitudinem ad habitum, vt ad principium, non tamen inde habet suam vltimam specificationem, sed ex termino vel obiecto. Neque illi sunt duæ specificationes, sed vna tantum, vt infra ostendemus agentes de actione. Possunt autem illi actus comparatione ad habitum dici solum differre specie partiali, eo fere modo: quo de habitibus ab illis genitis dicebamus.

Specificatio habitus per actum obiecti exponitur.

LXX. **E**X quo etiam fit, vt cum habitus dicitur specificari per actum, id intelligendum sit cum proportionem. Triplex enim modus habitus ex dictis colligi potest: vnus est simplex qualitas (vt ita dicam) tam essentialem, quam in agendo: quia scilicet tantum est actus vnus simplicis actus, vt verbi gratia, assensus vnius principij vel vnus conclusio: & in hoc clara est specificatio & proportio. Alius modus habitus est qui in esse est etiam qualitas simplex, virtualiter autem seu in agendo est multiplex: quia est potens ad plures actus ita inter se connexos, vt in ordine ad idem ac indiuisibile obiectum formale, necessariam connexionem inter se habeant, & in aliquo primario actu quodammodo radientur, & ideo talis habitus dici potest specificari, vel ad tali actuum serie, vel ab illo primario actu, in quo alii radiantur, vt habitus, verbi gratia, charitatis ex Amore Dei. Tertius modus vnitatis habitus est ex collectione & subordinatione plurium simplicium qualitatum: quod genus vnitatis minus perfectum est, & ita sumi potest ex collectione plurium actuum dicentium, ordinem seu attributionem ad obiectum aliquo modo vnum, prout paulo antea explicatum reliquimus.

SECTIO XII.

An, & quomodo habitus minuantur, & corrumpantur.

Hæc questio, sicut omnia fere quæ diximus, intelligenda est de habitibus acquisitis, nam infusi peculiares sunt de habitu hoc habent conditionem, quod licet paulatim augeantur & perfectantur, non tamen remittuntur, etsi amitti possint: quo modo autem id fiat, scilicet an demeritorie, dispositiue, an etiam effectiue, non potest absque principis Theologicis explicari.

Ex variis causis, habitus remitti posse accorumpi.

DE habitibus ergo acquisitis in genere loquendo, certum est, & diminui seu remitti posse, & amitti. hoc enim experientia ipsa docere videtur. Ratione autem idem ostenderetur explicando causas talis remissionis, vel corruptionis. Duplex enim potest esse causa remissionis vel corruptionis alicuius forme: vnam vocare possumus priuationem, quæ per formam absentiam, vel carentiam influxus causat formæ remissionem vel corruptionem. Cui enim corruptio & remissio tantum fit quædam priuatio in fieri, ad illam sufficere potest primitiua causa. Alia est causa positiua, quæ vltius distingui potest in effectiuam, fortialem, vel dispositiuam. Contingit enim causam effectiuam per positiuam actionem corrumpere aliquam

quam formam, id tamen nunquam efficit nisi intro-
ducendo aliam, quæ vel formaliter vel saltem dispo-
sitive alteri repugnet: quia necesse est, positivam a-
ctionem directe ac per se terminari ad positivam for-
mam seu effectum: corruptionem vero vel remissionem
inderesultare ex repugnantia introductæ forme cum
præexistente, quæ repugnantia non potest esse, nisi
vel formalis, vel dispositiva.

*Habitus non diminui per solam absentiam causæ
conseruantis.*

Quod ergo spectat ad priorem modum corruptio-
nis, vel diminutionis (eadem enim vtriusque ratio:
& ideo de illis indifferenter loquimur) videtur ma-
nifestum, non habere locum in habitibus, quia non
pendent in conseruari ab aliqua causa proxima, per
cuius absentiam, seu cessationem ab influxu, amit-
ti possint: omitto enim conseruationem necessari-
am causæ primæ, quia hæc non aufertur, naturaliter
loquendo nisi interueniente aliqua causa proxima
corruptionis. Assumptum probo, quia duplex tantum
causa hic interuenire potest, scilicet, materialis, &
efficientis: nam formalis causa est ipsemet habitus, &
non habet dependentiam ab alio in illo genere. Ne-
que etiam pendet à causa finali secundum existentiam
eius: ut per se constat. Hinc etiam non habet lo-
cum dependentia, quæ esse solet à termino existen-
te, quo ablato aufertur aliud: nam habitus non est
relatio prædicamentalis, vel aliquis modus vnionis
in quibus ille modus dependet reperiendi solet, sed est
vera forma absoluta ac permanens, quæ licet habeat
transcendentalem habitudinem ad suos actus, vel ob-
iecta, tamen durare potest, & existere, etiam si illa ac-
tus non existant. Relinquitur ergo sola materialis cau-
sa, vel efficiens. Materialis autem causa habitus,
est intellectus, verbi gratia, vel voluntas, quæ
sunt perpetua ergo ex parte talis subiecti non potest
corrumpi habitus. Nec vero requirit habitus in
tali potentia aliquam dispositionem, à qua pendeat
in genere causæ materialis: nam si quæ esset, maxi-
me actus: nullam enim aliam dispositionem, per se
loquendo, requirit habitus in potentia: constat au-
tem non pendere habitum ex tali dispositione actus,
alioquin solum duraret quamdiu durat actus. Et hæc
ratio probat etiam de causa efficiente: quia habitus
non habet aliam causam efficientem proximam præ-
ter actus: constat autem non pendere ab illis in con-
seruari.

*Minuaturne habitus per solam cessationem
actus.*

Verò supersunt circa hanc partem difficul-
tates. Prima est, quia habitus interdum minu-
untur, ac tandem corrumuntur per solam cessatio-
nem ab actu: hæc autem non est causa positiva, sed
privatiua tantum: ergo. Maior videtur sumi ex Ari-
stotele 2. Ethic. cap. 3. & 3. Ethic. c. 5. & ex D. Thoma
1.2. quæst. 53. art. 1. Et quæst. 53. art. 3. propterea dicit,
per actus remissiones habitu disponi hominem ad di-
minutionem eiusdem habitus. Experimento etiam
id constare videtur, præsertim in habitibus memo-
riæ, & in speciebus intelligibilibus, quæ non minus
permanentes sunt, quam ceteri habitus: nam sola
cessatione actuum res, quæ memoria tenebantur,
obliuioni traduntur, quod est signum, etiam ipsas
species amitti. In actibus etiam id experimur, & mul-
to magis in moralibus virtutibus.

Propter hæc Gabriel in 3. distinct. 23. quæst. 1. art. 3.
dub. sexto, & Almain. tract. primo, Moral. ca. 18. cen-
sent. diminui & corrumpi habitum per se per solam
cessationem ab actu, sicut corrumptur lumen per
absentiam solis. Itaque docent pendere habitum

Tom. II Metaphyl.

ab actu non solum in fieri sed etiam in conserua-
ri. Addunt vero hanc dependentiam in conseruari
non esse æqualem in omnibus rebus: quædam enim
ita pendunt, ut ablata causa statim omnino pereant,
ut lumen à sole: & omnes creaturæ à Deo: alie vero
ita pendunt ut ablata causa statim diminui incipiant
non vero prorsus pereant vsque ad aliquod tempus:
alie denique sunt, quæ nec etiam statim diminui in-
cipiunt, sed post transactum aliquod tempus absen-
tiæ causæ, & carentiæ influxus eiusdem. Et in hoc
tertio genere constituunt habitus respectu actuum.
Quod si infles, quia si per breue tempus potest habi-
tus conseruari sine illa causalitate actus, iam habet
pro illo tempore sufficientem causam conseruantem
sine actu, & consequenter per illam poterit quolibet
tempore conseruari, licet actus cesset: quia diuturni-
tas temporis nihil ad hoc refert, eo quod alia causa
possit toto illo tempore durare: nil aliud respondent,
nisi hanc esse talium rerum naturam, ut petant illo
modo conseruari.

Veruntamen D. Thomas loco citato, quem
eius discipuli, & omnes fere alii Theologi in tertio,
distinct. 23. & Henric. quodlib. quint. quæstione
decimaoctaua sequuntur, docet, cessationem ab actu
non esse causam per se corruptionis habitus, sed solum
per accidens, id est esse occasionem, ut alie causæ in-
surgant, seu alii actus exerceantur, quibus vel cor-
rumpantur habitus, vel omnino obruantur. Ratio
prioris partis Philosophica & propria iam tacta est.
quia ex natura habitus constat esse qualitatem per-
manentem absque actuali influxu, & efficientia ac-
tus. Vnde fit solum dependere in conseruari ab in-
fluxu primæ causæ, quia non est alia causa proxima à
qua pendeat, ablato actu influxus autem primæ cau-
sæ de se est perpetuus, nisi noua causa secunda inter-
ueniat, quæ postulet ablationem talis influxus. In
præsentia autem sola cessatio ab actu, eo quod diutur-
nior sit, non est noua causa. per se loquendo. Dice-
re autem, huiusmodi res natura sua postulare con-
seruari tanto tempore sine actu, & non diuturniori,
est gratis dictum: tum quia, si sit sermo de tempore
extrinseco, concomitantia illius accidentaria est: si
vero de duratione intrinseca, cum illa sit perma-
nens semper est eadem: tum etiam quia, nullum est
signum, aut effectus, ex quo talis conditio, aut natura
harum rerum colligi possit, ut ex probatione poste-
rioris partis sententiæ Diui Thomæ constabit: tum
denique, quia omnes res, quantum est ex se, postulat
perpetuo conseruari, nisi occurrat alia, quæ postulet
destructionem eius, aut nisi causa proxima per se ne-
cessaria ad conseruationem, auferatur.

Neque inuenietur in natura exemplum alicuius
rei, quæ aliter postulet conseruari. Solum quod su-
pra tractauimus de impetu impresso, & modo cor-
ruptionis eius, potest hic nonnullam ingerere diffi-
cultatem. Sed præterquam quod est valde incertum,
an impetus sit specialis qualitas, in illo est singularis
ratio, quia non est qualitas natura sua permanens in
eodem statu, sed semper est aut in continuo augmen-
to, aut diminutione. Vnde solum est instrumentaria
virtus veluti fluens actualiter: & præterea non cor-
rumpitur sine aliqua resistentia aut motione contra-
riæ virtutis. At vero habitus est qualitas permanens
natura sua, ut experientia docet, nam integer manet,
& in statu quieto (ut sic dicam) etiam postquam actus
cessauit. Vnde etiam est optimum illud argumen-
tum, quia si sola cessatio ab actu per se sufficeret ad
corruptionem, per se etiam sufficeret ad remissio-
nem: ergo quam primum suspenderetur actus, inci-
peret habitus diminui & ceteris paribus vniormiter
& continuo diminueretur, quod est contra experi-
entiam. Quod vero dicitur, remissionem non inci-
pere, nisi post certam moram, nulla noua adhibita
causa præter cessationem, est omnino voluntarium,
& præter omnem philosophicam rationem.

Qq

Ec

VI.
Opposita
sententia
probat.

VII.

VIII. Et præterea inquiram post illam moram, an remissio continuè fiat vel etiam per discretas morulas: nam illud prius etiam videtur esse contra experientiam: hoc autem posterius multo magis voluntarium est. Imo, si post aliquod tempus cessationis actus incipit habitus diminui, nulla est ratio cur successiue minuat, & non statim totus pereat, cum causa eius, quæ dicitur necessaria ad conseruationem, omnino absit. Tandem confirmo, quia si actus est per se necessarius ad conseruationem, vel intelligitur de actu æquali, vel etiam de intensiori. Si hoc posterius dicatur, sequitur non posse habitum conseruari, nisi etiam interdum augeatur, quod est aperte falsum, & contra experientiam. Neque etiam dici potest illud prius, quia actus æqualis nullam actionem vel efficientiam habet in habitum æqualem: ergo per se nihil confert ad conseruationem eius: ergo neque è conuerso carentia eius potest per se minuere aut corrumpere habitum.

IX. Altera pars huius sententiæ D. Thomæ posita est propter experientias adductas, quibus manifeste constat, per non vsum amitti promptitudinem quam habitus confert: cum ergo id per se non fiat, necesse est vt saltem per accidens sequatur. Quomodo dixit etiam Aristoteles libr. de longitudine & breuit. vitæ, capit. 2. scientiam corrumpi per obliuionem, quod non potest intelligi per se, sed per accidens: quia dum homo propter non vsum obliuiscitur mediū demonstrationis, interdum incidit in errorem, qui scientiam expellit. De quo videri potest Cap. 1. part. quæstione 79. articulo. Est igitur hæc Diui Thomæ sententia magis philosophica, & rationi consentanea. Solum oportet circa hanc partem amplius explicare, quomodo hæc causalitas per accidens sufficiat ad experientias saluandas: nam id quod per accidens tantum fit, nec semper nec frequentius euenit: promptitudinem autem habitus diminui & amitti per non vsum, tam est regulare vt per se sequi videatur. Deinde, quia si hoc sequitur per accidens, ideo est, quia per cessationem actus occasio præbetur positiuis causis contrariis, vt possint interuenire, & corruptionem efficere: ergo vbi tales causæ non sunt, vel non interueniunt, nunquam sentietur diminutio propter solam cessationem: ergo nunquam obliuioni tradetur scientia propter cessationem actus, si ea occasione homo non incidat in contrarium errorem, & idem erit de arte, quod tamen videtur esse contra experientiam.

X. Respondent aliqui: Cum potentia nostræ non cesset omnino ab operando, si prorsus cesset aliqua eorum ab vso alicuius habitus, ex natura rei necessario sequi, vt in aliis actibus exerceatur. Illi autem actus dupliciter comparari possunt ad habitum carentem actu, primo directæ oppositione & repugnantia, & hoc neque semper, neq. per se necessarium est, vt argumentum probat. Secundo, vt sint tales actus omnino desperati, & hic etiam censentur sufficere ad corruptionem habitus, eo quod multitudine & varietate sua obruant illum. Nam potentia est finitæ capacitatis, & ideo non potest ad disparatos actus simul prompte intendere, vnde per nimium vsum circa actus omnino disparatos amittitur facilitas, atque adeo habitus, circa actus quorum vsum cessauit. Qui modus dicendi videtur habere fundamentum in Aristotele loco supra citato dicente, scientiam obliuione amitti, nam hæc obliuio non videtur prouenire nisi ex multitudine dissimilium actuum vel cogitationum. Veruntamen dicta ratio sumpta ex limitatione potentia, parui momenti est, quia etsi potentia non possit simul intendere ad plures actus perfecte & prompte, simul tamen potest habere habitus intensissimos ad plures actus quantumuis disparatos, quomodo repugnantes non sint. Quia potentia non concurrat actiue ad habitum conseruationem: ergo, quantumuis sit limitata in agendo, poterit ha-

bere simul habitus disparatos quia in recipiendo tum quasi infinita, dummodo inter ipsas formas non sit repugnantia. Ergo per actus tantum diuersæ rationis, si non sint repugnantes, non potest alter habitus minui: quia illi tantum possunt gignere alios habitus, dissimiles quidem, tamen compatibles cum altero habitu. Et confirmo exemplo simili de speciebus intelligibilibus, quæ potest simul esse in quacunque multitudine, licet actus earum non possint esse simul, & ideo vna species intelligibilis non corrumpitur per acquisitionem aliarum quantumuis dissimilium, seu disparatarum: ergo similiter, &c.

Dico igitur, habitum in se ac proprie non diminui ob cessationem actuum: nisi ea occasione exerceatur actus aliquo modo repugnans habitui. Quod satis indicauit D. Thomas citato loco dicens, ex cessatione actus oriri varias imaginationes, quæ interdum disponunt ad contrarium, & ita diminui vel corrumpi habitum: ergo nisi intercedat aliqua contrarietas vel repugnantia, non satis est multitudine aliorum actuum. Et ratio facta hoc satis probat. Quo circa ad experientiam de diminutione habitus per non vsum dicendum est, interdum fieri propriam diminutionem in ipso habitu, aliquando vero solum superaddi impedimentum, ratione cuius etiam ipsi habitus in se integer maneat, non tamen æquali facilitate operetur. Et ideo in superioribus sub distinctione locutus sum, dicens, per non vsum, & per alios actus qui ea occasione exercentur, vel minui habitum, vel obrui, quia per superuenientes habitus, aut memorias, seu imaginationes impeditur, ne ita facilitate operetur. Primum ergo, id est, diminutio habitus nunquam contingit nisi per actus aliquo modo contrarios & repugnantes, siue repugnent directe per propriam contrarietatem secundum specificas rationes, vt intemperantia temperantia opponitur: siue per quamecunque repugnantiam seu impossibilitatem formarum, ex quouis capite proueniat.

Secundum vero, id est, impedimentum habitus sine diminutione, fieri potest per actus disparatos, & omnino dissimiles, præsertim si nimium multiplicentur. Potest autem huiusmodi impedimentum esse, vel ex parte corporis, quia est instrumentum quo habitus exercet suas actiones, & sepe male disponitur per disparatas actiones, vt aperte constat in operibus artium, & in aliquibus actibus virtutum moralium, qui ex corporis dispositione non parum pendunt. Aliquando vero est hoc impedimentum ex parte memoriarum, vel imaginationis: quia eam quibus homo exercetur, magis adherent memoriarum & facilius imaginationi occurrunt. Et hoc impedimentum generale est, tam quoad vsum habituum appetitus, quam in vso artium, vel scientiarum: omnia enim hæc multum pendunt ex memoria: memoria autem ex vlu. Quia licet species intelligibiles semel acquisite non amittantur, vt statim dicam, obruantur tamen, & quasi sopiuntur, per multitudinem & maiorem actualitatem superuenientium specierum. Præterquæ quod phantasmata necessaria ad vsum memoriarum, amitti possunt ex corporis dispositione, vt statim videbimus: Denique, hoc impedimentum aliquando prouenire potest ex parte affectus, præsertim in moralibus virtutibus, vt si quis omittens vsum virtutis iustitiæ, verbi gratia, exerceatur in lucro pecuniarum & amore earum etiam si non amittat virtutem iustitiæ, nec directe minuat illam, difficilius exercebitur actus illius, & ita licet indirecte, paulatim disponatur ad amissionem vel diminutionem eius. Atque ita satis constat, quomodo per non vsum habitus per accidens minuat, vel impediatur, & quo modo hoc frequentius accidat quia non potest homo ita cessare à quibusdam actibus, quin in aliis exerceatur.

Amittaturne habitus ex defectu causa materialis.

Secunda difficultas circa hunc modum corruptionis habitus per solam absentiam vel defectum cause conferuantis oritur ex causa materiali: nam licet habitus non habeat causam efficientem à qua pendeat in cōseruari, habet tamen materialem, à qua in cōseruari pendet, & ex defectu eius corrumpi potest: sic enim amittuntur habitus, qui sunt in corpore, amisso vel mutato corpore. Respondetur in primis hanc mutationem ex parte subiecti nunquam fieri sine aliqua causa positiua mutante dispositionem subiecti, & ideo hunc modum corruptionis comprehensum à nobis esse sub posteriori membro superius posito. Deinde, vt hic corruptionis modus magis explicetur, distinguere oportet inter habitus materiales, qui reperiuntur in corpore, & habitus spirituales, qui sunt in intellectu & voluntate. Sub priori membro comprehendendo non tantum corporales habitus improprie dictos, vt sunt sanitas vel pulchritudo: hos enim à presenti dispositione iam exclusimus (quoniam de illis manifestum sit pendere ex subiecto corruptibili & per transformationem eius diminui posse vel corrumpi) sed præcipue comprehendimus habitus proprie dictos existentes in potentiis animæ materialibus, & corporis, vt sunt appetitus sensituius, & phantasia seu cogitativa, in qua considerare possumus & habitus qui se tenent ex parte potentiz, & late loquendo, dici possunt iudicatiui, & phantasmata vel species sensibiles, quæ in memoria sensitua per modum habitus conferuantur. Omnis ergo habitus huiusmodi in subiecto simpliciter corruptibilis, & ideo corrumpi possunt ad corruptionem eius. Quod maxime verum est & euidentius constat, quando subiectum ipsum omnino corrumpitur & perit, vt contingit in morte hominis: tunc enim, cum potentiz ipsæ sensitivæ desinant esse, habitus etiam in eis existentes corrumpi necesse est.

Quamdiu vero hæc potentiz non corrumpuntur, non videntur ex parte earum corrumpi habitus, tamen, quia hæc potentiz habent organa corporea, quæ certam dispositionem & temperamentum primum qualitatum requirunt, possunt in illis alterari, & plurimum immutari, & ex hac parte possunt ad mutationem subiecti amitti, vel diminui aliqui habitus harum potentiarum. Quod præcipue verum apparet de habitibus apprehensiuis, seu phantasmatis, aut speciebus sensibilibus. de quibus vel ipsa experientia satis constat, multum pendere ex dispositione organi: nam humiditas vel siccitas cerebri confert ad cōseruationem harum specierum, & affectiones prouenientes ex diuersis humoribus, sanguine, verbi gratia, aut melancholico, multum conferunt ad concipienda vel formanda diuersa phantasmata. At quia non est dubium, quin ex parte phantasmatum fiat mutatio in his habitibus ob alterationem subiecti seu organa.

De propriis tamen habitibus, qui se tenent ex parte potentiarum, & per actus immanentes earum acquiruntur, vt sunt, verbi gratia, virtutes vel vitia appetitus sensitui: de his (inquam) magis dubia res est. an per solam mutationem organi immutentur. Et videtur sane probabilius non immutari in se, etiam si quoad vsum actiuum impediri aliquo modo possint. Quia non est verisimile, amitti proprios habitus virtutum ac virtutum moralium, etiam prout sunt in appetitu sensituo, per solam naturalem alterationem corporis sine illis actibus contrariis. Item, quia sicut potentiz ipsæ in sua entitate non mutantur propter organi alterationem, nisi tanta sit vt omnino corrumpantur, ita verisimile est, habitus, qui se tenent ex parte potentiz, imitari quoad hoc. conditio-

Tom. II. Metaphyl.

nem eius, præsertim cum fiant per proprios actus immanentes, qui sunt superioris rationis. Est itaque probabilis hæc pars, quamuis incerta.

De habitibus vero intellectus & voluntatis generaliter dicendum est, nunquam corrumpi, vel in se minui ex defectu subiecti, vt recte docuit L. Thomas 1. 2. quæst. 53. artic. 1. & secundo. Et ratio est, quia habent subiectum incorruptibile, & in eo non requirunt peculiarem dispositionem, per cuius alterationem seu amissionem ipsi amitti possint. Non desunt tamen, qui in hoc differentiam aliquam constituent inter species intelligibiles, & proprios habitus intellectus. Nam de speciebus intelligibilibus absolute & sine limitatione veram esse censent assercionem positam: de habitu tamen scientiæ, verbi gratia, vel opinionis aiunt, amitti posse per accedens ob mutationem subiecti secundarii, nempe organi corporei: nam licet talis habitus non sit proprie in illo vt in subiecto, pendet tamen ab illo quoad vsum, & ideo videtur etiam pendere in esse suo. Quam sententiam aliqui tribuunt D. Thomæ, eamque indicant Almainus, & alij Nominales. Mihi autem falsa esse videtur. Primo quidem, quia nulla est differentie ratio, cum etiam species intelligibiles pendent in vsum à phantasmate, & organo corporeo, quamdiu anima est in corpore: nam sine phantasmatis nullus omnino vsum posset esse talium specierum. Et nihilominus non penderet in esse suo à phantasmatis, nam etiam in morte omnia phantasmata corrumpantur, manent species in intellectu: idem autem est de habitu scientiæ vel opinionis, per se loquendo, seu quantum est ex parte subiecti, vt est res certa & constans ex doctrina de anima. Deinde, illa dependentia in vsum tantum est secundum quandam cōcomitantiam aut tanquam ab instrumento inferiori & posteriori, & ideo non potest inde colligi dependentia in esse: alioquin etiam de ipsa anima similis dependentia colligi posset. Relinquitur ergo, proprios habitus spirituales nunquam corrumpi hoc modo ex parte subiecti: quia dispositio corporis nullo modo est causa conferuans proprios habitus existentes in spiritualibus potentiis animæ. Quando ergo D. Tho. significat hos habitus pendere ex dispositione organi corporei, intelligendus est, primo quidem ac per se quantum ad vsum: secundario autem & per accidens quantum ad esse, quatenus operatio vel dispositio phantasie potest esse occasio, vt in superiori parte animæ fiant actus corrumpentes tales habitus. Ad eum modum quo dicebamus scientiam posse obliuione amitti.

Corruptantur ne habitus immediate ab actibus, vel à contrariis habitibus.

Superest dicendum de alio modo corruptionis per actionem positiuam, quæ à Diuo Thoma & aliis vocatur corruptio per se, non quia huiusmodi actio per se tendat ad talem corruptionem, sed vt distinguant illam à corruptione quæ fit ad destructionem subiecti, quæ solet vocari corruptio per accidens, quia supponit aliam corruptionem cum qua concomitanter fit: hic vero non supponitur alia corruptio sed solum positiua actio & terminus. De hac ergo corruptione certum est fieri per actus contrarios, seu pertinentes ad contrarium habitum. Difficultas vero est, an talis corruptio immediate fiat per ipsos actus, vel solum mediante opposito habitu, quem introducunt. Et ratio dubitandi est, quia si actus per se ipsum immediate expellit habitum contrarium: ergo non expellit effectiue, sed formaliter: ostendimus enim supra disp. 18. non posse vnā formā effectiue expellere aliam per se ipsam immediate, quia omnis efficiētia positiua terminari debet ad aliquam formam, vel effectum positiuum, ex quo sequatur corruptio alterius: nulla autem forma potest efficere seipsam, & ideo si effectiue corrumpit aliam, non potest

XVI.

 Necesse est
 et phantasia
 se destrui
 entis,

XVII.

 Rationes
 dubitandi.

Q9 2

potest

potest immediate per se ipsam illam expellere. Igitur in presenti, quia actus non producit effectiue se ipsum, non potest effectiue expellere habitum per se & immediate, sed solum formaliter: effectiue autem expellet ipsa potentia, vel quicquid est principium effectiui ipsius actus. Consequens autem est falsum, quia forma solum expellit formaliter aliam sibi contrariam & repugnantem: actus vero non est formaliter contrarius habitui: sunt enim diversorum generum & rationum, nam comparantur ut actus primus & secundus, & quasi potentia & actus. Unde, sicut non repugnat esse in potentia ad vnum actum, vel motum & agere seu recipere contrarium, ita non repugnat habere habitum: & operari actum contrarii habitus: hæc igitur duo non includunt formalem repugnantiam, neque actus formaliter ac per se ipsum expellit habitum.

XVIII. In contrarium vero est, quia si actus solum expellit habitum efficiendo, & introducendo in potentia contrarium habitum, sequitur habitum semel acquisitum nunquam deperdi, donec contrarius habitus in gradu intenso ac perfecto acquiratur. Consequens est falsum: ergo. Sequela declaratur & probatur: nam in aliis contrariis habitibus latitudinem graduum, & formaliter se expellentibus, ita contingit, ut non possit remissus gradus vnius contrarii expelli per contrariam formam, nisi in gradu intenso, ut frigus, ut vnum non expellitur, nisi per calorem, ut octo, neque incipit remitti, nisi quando calor incipit excedere gradum ut septem. Et ratio est, quia subiectum est capax totius latitudinis talium formarum, & ideo donec latitudo illa incipiat excedi, non incipit vnum contrarium aliud expellere, ut dicemus latitudinis disp. seq. Hæc autem ratio eodem modo procedit de habitibus contrariis, nam potentia est capax tantæ latitudinis graduum habitus: ergo si habitus non expellitur formaliter, nisi ab habitu contrario, nunquam expelletur habitus remissus, nisi ab habitu excedente in intensione, cum proportionem. Et consequenter habitus acquisitus per actus remissos nunquam poterit amitti, nisi per actus intensiores, quia habitus contrarius intensior non potest acquiri, nisi per actus intensiores. Consequens autem est falsum, tum quia videtur esse contra experientiam, nam habitus acquisitus per actus remissos per contrarios actus etiam remissos & æquales amitti solet tum etiam, quia inde sequitur, per actus contrarios & remissos acquiri habitus contrarios simul permanentes in potentia in esse remisso, quia vnus non expellit alium, donec excedat in latitudine intensioris: hoc autem etiam videtur falsum, quia error & scientia, virtusque & vitium in nullo gradu possunt esse simul.

XIX. Propter has rationes diuersæ sunt sententiæ circa hanc corruptionem habituum, nam Gabriel in 3. d. 23. questione 1. artic. 3. dub. 6. dicit actum solum corrumpere habitum mediante proprio habitu, quem inducit: at vero Gregorius in 1. d. 17. quæst. 3. a. 2. ad 10. tenet habitum immediate corrumpi vel remitti ab actibus oppositis. Quam sententiam aliqui moderni defendunt asserentes nihilominus actus ipsos per se & immediate effectiue expellere habitum. In quo non recte neque consequenter loquuntur: quia vel sentiunt actus immanentes esse præs actiones absq; intrinsecis terminis, vel esse veras qualitates quæ per proprias actiones sunt. Prorip modo impossibile est talem actionem effectiue expellere habitum per se ipsam immediate: quia positiua efficiencia, ut dicebam, necessario tendit immediate ad positiuum terminum: actio autem immanens iuxta illam sententiam nullum habet positiuum terminum, ergo si nullum etiam inducit habitum, non relinquitur aliqua efficiencia per quam possit habitum expellere. Si vero actio immanens ut actio, habet intrinsecum terminum, qui est qualitas, idem argumen-

tum fiet de ipso actu immanente, prout est talis qualitas, quod scilicet non possit per se ipsum efficiere immediate remissionem vel corruptionem habitus, quia non habet alium positiuum terminum illius efficiencia. At vero de ipsa actione ut sic ita dici potest iuxta hanc sententiam effectiue expellere contrarium habitum, sicut dici potest effectiue introducere suum intrinsecum terminum, qui est ipse actus immanens in esse qualitatis, quod satis improprie diceretur, quia actio non est proprie causa efficiens sui termini, sed causalitas ipsa, sed in modo loquendi non est cur immoremur.

Consequenter vero dicendum esset in illa sententia, actum ipsum immanentem formaliter tantum expellere oppositum habitum tanquam formam contrariam illi incompossibilem. quia non relinquitur alius modus expulsiouis vel corruptionis. Atq; hoc etiam sentit Gregorius, qui tamen non consequenter loquitur: nam ipse in citato loco contendit contrarium non posse esse simul in eodem subiecto etiam in gradibus remissis, & tamen ibidem ait actum posse esse simul cum habitu opposito: imo ait, tam remissum esse posse actum, ut non diminuat oppositum habitum: ergo vel non est vniuersaliter vera eius sententia de formis contrariis, vel necesse est vt faciat, actum & habitum non esse formas contrarias. Quod sane absolute probabilius videtur, loquendo de formali contrarietate. Virtualiter enim dici possunt oppositi, quia vnus habet virtutem repugnantem alteri: formaliter tamen non videntur habere immediate tam oppositionem, ut ostendere videntur rationes dubitandi propositæ, quia habent modum efficiendi subiectum valde diuersum.

Resolutio, actum expellere habitum medio contrario habitu.

Quapropter sententia Gabrielis recte intellecta, mihi probabilior videtur. Distinguere enim oportet exclusionem formalem & effectiuiam. In genere ergo efficiencia dicendum est actum immediate expellere contrarium habitum, non quia sit proxima forma, à qua formaliter expellitur, sed quia est proximum principium efficiens talis corruptionis, & hoc modo dixit Arist. 2. Ethic. c. 3. habitum per actus corrumpi. Unde, sistendo in hoc genere corruptentis effectiue, habitus non potest dici expellere contrarium habitum immediate, ut à fortiori probant argumenta facta. At vero loquendo de formali expulsioue sic habitus vere dicitur immediate expellere contrarium habitum: quia est forma immediate incompossibilis illi. Atque ita respectu illius, & mutando (ut sic dicam) genus causalitatis, dici potest actus, mediate expellere habitum, scilicet, mediante habitu opposito, quem introducit.

Possent vero vterius aliquis addere, actum etiam per se ipsum expellere contrarium habitum non formaliter, neque effectiue, sed dispositiue. Quo modo multi censent, per actum scientiæ immediate expelli habitum opinionis, non solum circa oppositam conclusionem, sed etiam circa eandem, quia per talem actum redditur potentia indisposita ad vsum talis habitus. Idem ergo à fortiori dicendum erit de actu vitii respectu oppositæ virtutis, & sic de aliis. Sed hoc etiam mihi non probatur. Quia licet actus quatenus disponit ad generationem vel augmentum vnius habitus, consequenter disponat ad corruptionem oppositi, tamen nisi re ipsa introducat oppositum habitum in gradu incompossibili, per se & immediate non est dispositio incompossibilis habitui. Nam licet ita disponat potentiam, ut si ante illo actu non possit per alium habitum operari, tamen neque absolute reddit illam ineptam ad retinendum talem habitum, neque ad operandum posita per illum cessant.

Gabrielis opinio.

Gregorius opposita sententia.

*Varia prin-
cipia ha-
bituum di-
uisionum.*

cessando à priori actu. Nulla ergo ratio reddi potest talis expulsionis dispositiua per se & immediate. Quod ideo addo, quia per accidens & remote potest actus disponere ad remissionem vel corruptionem habitus, quatenus disponit ad repugnantem habitum vel etiam quatenus occasionem præbet faciendi alios actus repugnantes tali habitui, vel perfectioni eius. Quo modo actus remissus dicitur disponere ad remissionem proprii habitus, non per se & directe, nam hoc modo potius cõseruat proprium habitum, quantum in ipso est, sed per accidens quatenus non omnino impedit quin actus contrarii aliquando exerceantur, vt in superioribus tactum est, & latius tractat Cæter. 2. 2. q. 24. a. 6.

In ratione autem dubitandi in contrarium posita duæ petuntur difficultates. Prima est, an habitus contrarii possint esse simul in gradibus remissis, secunda, an habitus remittatur solum per admissionem contrarii in gradu incommensurabili: quæ difficultates de omnibus qualitatibus contrariis tractandæ sunt in disputatione sequenti, & ideo ibi commodius videbimus, quid in hoc sit de habitibus & actibus sentiendum, & an aliquid peculiare in hoc habeant. Nunc, generatim loquendo, nullum inconueniens esse censio concedere posse habitus contrarios esse simul in potentia in gradibus remissis, & consequenter alterum non omnino corrumpi, donec alius perfectus intendatur.

SECTIO XIII.

Quot sint genera & species habituum, & præsertim de distinctione habitus in practicum & speculatiuum.

Non est in animo exacte prosequi ac disputare ea omnia, quæ sub hoc titulo comprehendi possunt: esset enim res fere infinita, ad quam tractandam oporteret multa ex naturali & morali philosophia, imo etiam ex Dialectica, & Theologia in hunc locum adducere, præter omnem rationem ac methodum: solum ergo intendimus generalem quandam notitiam omnium habituum tribuere, magis terminos quam res ipsas explicando, & generalia quædam principia, quibus in particularibus scientiis vten- dum est. Quia vero Arist. in libr. 1. & 6. Metaph. & cum eo fere omnes scriptores huius doctrinæ, de habitu practico & speculatiuo ex professo disputant, ideo in vltima parte huius sectionis in his membris explicandis aliquantulum immorabor.

Triplex distinctio habituum, numerica specifica, generica.

Est autem in primis supponendum dari in habitibus diuersitatem numericam, specificam, & genericam. De distinctione numerica nihil hic addere oportet, quia in hoc nihil est habitibus peculiare: de distinctione autem specifica ea quæ in præsentia possunt in generali dicuntur, acta sunt in sectio. II. Distinctio vero generica in præsentia appellatur, non in eo rigore, in quo solum dicuntur differre genere, quæ sunt diuersorum prædicamentorum: nam hoc sensu omnes habitus sunt eiusdem generis, imo & vnius speciei subalterne contentæ sub genere qualitatibus, quam speciem in hac disputatione declaramus. Dicuntur ergo illi habitus differre genere, qui differunt quibusdam differentibus valde communibus, & generalibus, constituentibus diuersas series & qualitates habituum. Et hæc generales diuisiones præsertim sunt à nobis hoc loco explicandæ.

In quo est vterius considerandum ex D. Thoma 1. 2. quæst. 54. varia esse principia, per quæ possunt habitus. II. Metaphysic.

bitus distinguui. Potest enim habitus considerari, vel secundum se vel secundum suas causas, & ita potest etiam à nobis distinguui: quia tamen nos non cognoscimus habitus in se ipsis, ideo nos potissimum distinguimus ex causis: sub quibus comprehendimus etiam effectus, quia habitus præter suum effectum formalem non habet alios effectus præter suos actus, per quos etiam habitus distinguimus, non tamen vt per effectus, sed vt per causam finalem propter quam est habitus.

Denique aduertendum est has diuisiones habituum non posse ita coordinari vt vna sub altera proprie contineatur, ita vt vna sit subdiuisio aliterius, sed quæ plures diuisiones sunt adæquatæ & sese mutuo diuidentes, quia principia vnde sumuntur, valde generalia sunt, vt ex sequentibus constabit.

Prima diuisio habitus in acquisitum, & infusum.

Primo ergo diuiditur habitus in infusum & acquisitum, quæ diuisio formaliter considerata sumitur ex diuersis causis efficientibus: tamen si per se intelligatur, indicat diuersitatem esse essentiali in ipsis habitibus. Est enim habitus acquisitus, qui per proprios actus hominis operantis efficitur. Quod si nomen habitus extendatur ad species intelligibiles, vel sensibiles, acquisitus habitus generaliter dicitur hominis ille qui per efficientiam alicuius proximæ & particularis causæ creatæ obtineri potest. Infusus autem habitus dicitur qui per influxum solius Dei obtinetur. Quia vero potest Deus se solo efficere omnem formam quæ per causas secundas fieri potest, ideo omnis habitus acquisitus potest à solo Deo infundi, atque ita esse infusus. Quapropter si nomen habitus infusi in ea amplitudine sumatur, vel diuisio non erit conueniens, quia non datur per differentias omnino oppositas, vel saltem non erit essentialis, solumque indicabit diuersos modos productionis habitus, qui possunt esse accidentales illi.

Quare addendum est, duobus modis posse habitum infundi à Deo, vno modo, quia ex natura sua non est aliter producibilis, nec per actus, nec per aliam causam creatam. Alio modo ex sola voluntate & potentia Dei ita distinguunt Theologi duplicem habitum infusum: priorem vocant infusum per se, quia per se & natura sua postulat ita, & non aliter fieri. Posterioriorem autem vocant infusum per accidens, non quia quando infunditur à Deo, non per se ac proprie fiat per infusionem, tanquam per actionem per se terminatam ad illum, sed quia talis habitus per se non postulat illum modum productionis, acciditque illi ex voluntate & potentia extrinseca causæ vt ita fiat, igitur diuisio data intelligenda est de habitu per se infuso. Et hoc modo licet deur per ordinem ad causam efficientem, seu per diuersos modos productionis, indicat tamen essentiali diuersitatem talium habituum. Nam formæ, quæ natura sua postulant tantum diuersum productionis modum, & causas diuersorum ordinum, diuersas habent naturas & essentias, ratione quarum tantam diuersitatem in causis & productionibus requirunt.

*Sitne aliquis habitus cum natura con-
genitus.*

Solum potest in illa diuisione desiderari tertium membrum de habitibus naturalibus, id est, à natura ipsa datis, qui propterea neque acquisiti sunt, cum non efficiantur per actus, neque etiam sunt proprie infusi, cum comitentur ipsam naturam. Veruntamen, loquendo, vt loquimur, de habitibus humanis, non existimamus hoc membrum esse necessariū: nullum enim credimus in homine esse habitum proprium à natura ipsa datum. Loquor autem de habi-

Q q 3

tu pro-

IV.

V.

VI.

*Dupliciter
habitus for-
mali à Deo
infundit.*

VII.